

ODREĐIVANJE POJMA KRIVIČNOG DELA PREMA KRIVIČNOM ZAKONIKU SRBIJE

REZIME: Činjenica je da je u novodonetom Krivičnom zakoniku Republike Srbije ugrađeno sasvim novo rešenje opšteg pojma krivičnog dela. U međuvremenu, od donošenja novog Krivičnog zakonika pa do danas iznete su u našoj naučnoj i stručnoj literaturi mnogobrojne primedbe na novo rešenje opšteg pojma krivičnog dela koje su bile predmet razmatranja u ovom radu i koje nisu prihvaćene zbog iznetih razloga u radu.

Zakonodavac se ispravno opredelio za objektivno-subjektivni opšti pojam krivičnog dela, za razliku od ranijeg krivičnog zakonodavstva koje je sadržalo materijalno-formalnu definiciju opšteg pojma krivičnog dela prema kojoj se krivično delo smatralo društveno opasnim delom koje je zakonom određeno kao krivično delo i čija su obeležja određena zakonom, dok je protivpravnost lica izostavljena, kao i subjektivni element krivice.

Nova objektivno-subjektivna koncepcija opšteg pojma krivičnog dela je, kako to proizlazi iz rada, potpuno ispravna i kao takva prihvatljiva iz više prisutnih razloga. Pre svega, ista je usklađena sa savremenom teorijom krivičnog prava dominantnom u zemljama Evropske unije na koji način je postignut jedan od ciljeva kojima se teži.

Ključne reči: definicija pojma krivičnog dela, novi Krivični Zakonik Srbije, razlike između pojmova krivičnog dela danas i ranije.

UVODNE NAPOMENE

Naslov rada je „pozajmljen“ jer se rad pod istovetnim naslovom već odavno pojavio u našoj pravnoj literaturi² ovako je postupljeno zbog više prisutnih oprav-

¹ Prorektor Samostalnog i nedržavnog Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu.

² Ljubiša Jovanović, Određivanje pojma krivičnog dela, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo* br. 3/1987, str. 53.

danih razloga, s tim što ćemo navesti samo dva. Naime, iz ovakvog formulisanog naslova proizilazi neophodno objašnjenje značaja određivanja pojma krivičnog dela koje je navedeni autor u pomenutom radu maestralno obrazložio, tako da istovetno obrazloženje važi i za naslov rada koji je pred nama i stoga ga sa zadovoljstvom citiramo i prihvatamo. Od shvatanja suštine krivičnog dela zavisi koja će se ljudska ponašanja u određenom društvu smatrati kažnjivim, tj. dokle će se kretati granica krivičnopravne represije.

Poimanje krivičnog dela je odlučujuće za određivanje sadržine najvažnijih krivičnopravnih instituta kao što su: biće krivičnog dela, vinost, sticaj, saučesništvo, sankcija, itd.

Zakonske odredbe kojima se definiše krivično delo i određuju njegovi elementi imaju karakter načela na kojima se izgrađuje celokupan sistem krivičnog prava. To znači da nijedno pitanje koje se reguliše krivičnim zakonodavstvom nije moguće da se u potpunosti sagleda i oceni njegova uloga bez poznavanja problematike krivičnog dela, tj. njegove suštine i određujućih elemenata koji ga konstituišu kao društvenu i pravnu pojavu.

Isto tako, bez poznavanja i razumevanja problematike zakonskog određenja pojma krivičnog dela kao osnovne kategorije u sistemu krivičnog prava teško je zamisliva pravilna primena krivično-pravnih odredaba u pojedinim konkretnim slučajevima.

Od toga kako je određen opšti pojam krivičnog dela zavisi i regulisanje mnogih drugih instituta krivičnog prava. Za krivično zakonodavstvo koje je do sada bilo na snazi moglo bi se reći da je prihvatalo materijalni i objektivni opšti pojam krivičnoga dela sa sledećim opštim elementima: društvena opasnost, delo čoveka, protivpravnost i određenost u zakonu.

Krivični zakonik, međutim, prihvata objektno-subjektivni pojam, unoseći i krivicu kao opšte obeležje krivičnog dela.³

Drugi, pak, razlog nalazimo u činjenici da se u pravu, pa znači i u krivičnom pravu vremenom sve menja pa tako i zakonska rešenja pojedinih instituta i pojmova kao što je ovde slučaj sa novim rešenjem pojma krivičnog dela donošenjem novog Krivičnog zakonika Republike Srbije.⁴

Vrlo lako ćemo se složiti da je citirani autor Jovanović pre više od dvadeset godina na izvanredan način pravilno utvrdio značaj određivanja pojma krivičnog dela i njegov uticaj na celokupno krivično pravo. Na istovetan način se, kao što je već izneto značaj određivanja pojma krivičnog dela određuje i danas, kao što je

³ Ljubiša Lazarević, Kritički osvrt na neka rešenja u Krivičnom zakoniku Srbije, *Pravni život*, Beograd, br. 9/2006, str. 6.; i od istog autora Komentar krivičnog zakonika Republike Srbije izd. Savremena administracija, Beograd, 2006. str. XXII; Bora Čejović, Načelo legaliteta u Krivičnom zakoniku Srbije, *Intermex*, 2004. str. 89.

⁴ Krivični zakonik Republike Srbije, Sl. gl. RS br. 85/05 od 06.10.05., 88/05 od 14.10.05., stupio na snagu 01.01.2006. godine.

to navedeno od prof. Ljubiše Lazarevića i drugih savremenih pisaca iz krivično pravne oblasti.

Određivanje opšteg pojma krivičnog dela predstavljalo je jedno od najvažnijih, ali i najsloženijih pitanja u nauci krivičnog prava. Od toga kako će se odrediti taj pojam, zavisi i sistem opštih dela krivičnog prava.⁵

Učenje o opštem pojmu krivičnog dela ima za cilj da sistematizuje i naučno obradi ukupnost pravnih pretpostavki neophodnih za nastupanje krivično pravne kažnjivosti. Ovaj složeni pojam je u toku svog celokupnog istorijsko-dogmat-skog razvoja strukturalno obuhvatao dve osnovne kategorije: ne pravo i krivicu.⁶

Novo rešenje opšteg pojma krivičnog dela u Krivičnom Zakoniku Srbije

Prema odredbi člana 14. Krivičnog zakonika Srbije, opšti pojam krivičnog dela je utvrđen na sledeći način:

1. Krivično delo je ono delo koje je zakonom predviđeno kao krivično delo, koje je protivpravno i koje je skrivljeno.
2. Nema krivičnog dela ukoliko je isključena protivpravnost ili krivica, iako postoje sva obeležja krivičnog dela određena Zakonom.

Očigledno je prihvaćena formalna objektivno-subjektivna definicija pojma krivičnog dela koja je najzastupljenija u savremenoj teoriji krivičnog prava, kako kod nas, tako i u gotovo svim državama članicama Evropske unije, a isto tako izneta definicija proizilazi i iz Rimskog Statuta međunarodnog krivičnog suda.⁷

Iako neki evropski Krivični zakonici ne sadrže odredbu o opštem pojmu krivičnog dela, ta je odredba zadržana u KZ ali su u odnosu na raniji način određivanja pojma krivičnog dela napravljene značajne razlike. Između ostalog, odustalo se od unošenja društvene opasnosti kao obaveznog samostalnog elementa tog pojma, jer u savremenoj evropskoj teoriji krivičnog prava niko više na zastupa to svhtanje koje je ranije bilo vladajuće u socijalističkim zemljama.

Društvena opasnost je koristan kriminalno-politički kriterijum za zakonodavca kada odlučuju o tome da li će neko ponašanje predvideti kao krivično delo ili ne, ali se ona ne sme naći u pozitivno-pravnoj normi koju treba da primenjuju sudovi. U vezi sa tim morao je i Institut neznatne društvene opasnosti da doživi značajne promene. Osim promenjenog naziva tog osnova isključenja krivičnog

⁵ Zoran Stojanović, *Krivično pravo opšti deo*, XI izdanje, Beograd 2005. str. 95.

⁶ Igor Vuković, *Važne novine u određenju opšteg pojma krivičnog dela u predlogu Krivičnog zakonika Srbije*, *Kazneno zakonodavstvo: progresivna ili regresivna rešenja*, Beograd, 2005, str. 97.

⁷ Usvojen na diplomatskoj Konferenciji Ujedinjenih Nacija opunomoćenoj za osnivanje Međunarodnog krivičnog suda 17. jula 1998. godine; vidi bliže odredbu člana 25. o individualnoj odgovornosti, radnji, posledici i uzročnoj vezi koji se nazivaju materijalni elementi zločina (krivičnog dela) i čl. 30. koji razmatra duševni element (vinost), kao osnovu za krivičnu odgovornost i podložnost kazni za izvršeni zločin (krivično delo).

dela (delo malog značaja), uslovi za njegovu primenu su drugačije formulisani, a najvažniju novinu u tom pogledu predstavlja uslov koji primenu ovog Instituta ograničava samo na krivična dela za koja je propisan zatvor do tri godine.

Time je isključena njegova primena kod težih krivičnih dela što do sada nije bio slučaj, pa je ovaj Institut davao mogućnost za arbitrarnost i kršenje načela zakonitosti. No, on kao takav u ovom obliku (ili kroz načelo oportuniteta krivičnog gonjenja) mora postojati da bi se izvršila selekcija jednog dela bagatelnog kriminaliteta u odnosu na koji nema opravdanja da se primeni krivično pravo ni onda kada su ostvareni svi elementi krivičnog dela.

Novine su, takođe, i u tome što su u opšti pojam krivičnog dela decidirano uneti elementi protivpravnosti i krivice i što su u drugom stavu člana 14. KZ utvrđeni opšti osnovi isključenja postojanja krivičnog dela ukoliko nema elemenata protivpravnosti ili krivice iako stoje sva obeležja krivičnog dela određena zakonom. Proizilazi da definicija opšteg pojma krivičnog dela sadrži četiri bitna elementa koji imaju svoj logički i reklo bi se nužni redosled koji se odgovarajuće reflektuje na celokupan sistem opšteg dela krivičnog prava. Ta četiri elementa su:

1. Radnja čoveka koji prouzrokuje određenu posledicu;
2. Predviđenost krivičnog dela u zakonu;
3. Protivpravnost;
4. Krivica.

Može se sa osnovom konstatovati da se zaista radi o jednom modernom i zakonski dobro uređenom opštem pojmu krivičnog dela. U tom smislu valja pohvaliti zakonodavca što je u opšti pojam krivičnog dela uneo kao neophodne elemente protivpravnosti u krivicu.

Formalni pojam krivičnog dela

Formalističko shvatanje potiče od klasične škole i prema njemu se razlikuju dve osnovne koncepcije: normativistička i realistička. Ne ulazeći, sada, u posebno obrazloženje navedenih koncepcija valja istaći da je u navedenom radu prof. Jovanovića pravilno zaključeno da se formalno shvatanje pojma krivičnog dela danas retko može sresti u krivično pravnoj literaturi zbog čega se i može konstatovati da u domenu doktrine čisto formalno shvatanje pojma krivičnog dela pripada istoriji.⁸

Kao rezultat političkih promena i kasnijih reformi krivičnog zakonodavstva u najvećem broju socijalističkih zemalja napušta se materijalno-formalno definisanje krivičnog dela.⁹

⁸ Jovanović Ljubiša op.cit.str.55; Dragan Jovašević, Osnovne karakteristike novog krivičnog zakonodavstva Republike Srbije, časopis Sudska praksa, Beograd, br. 10–11/05, str. 46.

⁹ Igor Vuković, *op. cit.*, str. 101.

Nema osnova za oštro suprostavljanje između tzv. realističkog i normativnog shvatanja pojma krivičnog dela. Krivično delo ima dve dimenzije: normativnu i realnu, bez normativnog krivično delo ne bi se moglo razlikovati od drugih ponašanja. Bez realnog, ono ne bi moglo ni da postoji. Te dve dimenzije se međusobno prepliću i često jedna na drugu utiču. One se u krivičnom delu jasno uočavaju, te nije opravdan stav da jedna drugu isključuju kao što se to smatralo u delu starije strane doktrine i pojedinih shvatanja u našoj teoriji.¹⁰

Objektivno-subjektivno shvatanje pojma krivičnog dela

I po ovom važnom pitanju valja istaći da je u radu prof. Jovanovića dat pravilan zaključak u pogledu objektivno-subjektivnog shvatanja pojma krivičnog dela.

Prema njemu objektivno-subjektivno shvatanje je dominantno ne samo u nauci, već i u zakonodavstvu. Krivično delo se po ovom shvatanju izražava kao protivpravno i u zakonu određeno ljudsko ponašanje koje se realizuje u spoljnom svetu kroz posledicu kao negativnu promenu na objektu napada preko kog se ispoljava i subjektivan stav učinioca dela prema društvenim vrednostima.¹¹

Gotovo na istovetan način se objašnjava i danas objektivno subjektivna koncepcija opšteg pojma krivičnoga dela kako je ista prihvaćena i uneta u Krivični zakonik.¹²

U tom pogledu objektivno-subjektivni pojam krivičnog dela koji sadrži odredba člana 14. stav 1. tačka KZ je ne samo u skladu sa savremenom teorijom krivičnog prava i predstavlja normu koja nije samo deklarativnog karaktera, već se uspešno može primenjivati u praksi. Prema toj odredbi krivično delo je ono delo koje je zakonom određeno kao krivično delo, koje je protivpravno i koje je skrivljeno.¹³

Društvena opasnost

I sada dolazimo do sledećeg elementa krivičnog dela koji je važio u ranijem periodu i bio ugrađen u definiciju pojma krivičnoga dela. Upravo prema prof. Jovanoviću osnovni i najvažnije elemenat krivičnog dela, zbog čega se ono i kažnjava, jeste društvena opasnost koje nema univerzalni, nego klasni karakter. Krivično delo je upereno protiv onih dobara koja su neophodna za postojanje određenog klasnog društva u kome vladajuća klasa ima povlašćeni položaj.

¹⁰ Zoran Stojanović, *op. cit.*, str. 101.

¹¹ Ljubiša Jovanović, *op. cit.*, str. 58.

¹² Zoran Stojanović, *Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i neka pitanja našeg materijalnog krivičnog zakonodavstva Intermex*, Beograd, 2005. str. 21.

¹³ Zoran Stojanović, *Krivično pravo opšti deo*, Beograd, 2005. str. 101.; Marinka Cetinić, *Dva sistema krivičnog prava, Evro-kontinentalno, Anglo-saksonsko pravo*, Pravni život Beograd, br. 9/06 str. 335.

Materijalističko i klasno poimanje krivičnog dela zastupljeno je u socijalističkom zakonodavstvu i krivičnopravnoj teoriji. Ono čini srž odredbi čl. 8. KZ SFRJ. Međutim, treba reći da isključivog materijalnog određenja nema niti ga u zakonodavstvu može biti bez odevanja u pravnu formulaciju.¹⁴

U novom Krivičnom zakoniku Srbije iz definicije pojma krivičnoga dela isključen je elemenat – društvena opasnost. Isključivanjem materijalnog elementa društvene opasnosti iz opšteg pojma, upućuje na to da zakonodavac prihvata isključivo formalnu definiciju krivičnog dela.¹⁵

Ovako određivanje opšteg pojma krivičnog dela predstavlja dvostruki pomak: oslobađanje od društvene opasnosti koja je za primenu krivičnog prava sama po sebi opasna, kao i pomak od klasične škole ka savremenijem određivanju ovog pojma koji odgovara shvatanjima neoklasične škole i koji se danas najčešće zastupa u Evropskoj nauci krivičnog prava.¹⁶

U našoj pravnoj literaturi već su izražena mišljenja koja se suprostavljaju isključivanju elementa društvene opasnosti iz definicije opšteg pojma krivičnog dela. Prema tim mišljenjima ne stoji razlog kojim se objašnjava ovako postupanje zakonodavstva, a koji se ogleda u tome da elemenat društva opasnost predstavlja političku kategoriju nastalu u pravima socijalističkih društava i da je relikv prošlosti koji treba otkloniti, već da se radi o jednom sociološkom pojmu koji upravo izražava suštinsku supstancu svakog krivičnog dela a da je prema tom društvena opasnost koristan kriminalno politički kriterijum za zakonodavca, kada odlučuje o tome da li će neko ponašanje predvideti kao neko krivično delo ili ne.¹⁷

Naše je mišljenje da je zakonodavac potpuno ispravno postupio kada je isključio elemenat društvene opasnosti iz opšteg pojma krivičnog dela i da je u teoriji takav postupak već pravilno obrazložen stavom da se elemenat društvene opasnosti ne sme naći u pozitivno-pravnoj normi koju treba da primenjuju sudovi. Razlog takvog stanja je to što se u savremenoj evropskoj teoriji krivičnog prava više ne zastupa to shvatanje koje je ranije bilo vladajuće u socijalističkim zemljama.¹⁸

Protivpravnost

U pogledu protivpravnosti se pridružujemo i u potpunosti prihvatamo već izraženi stav u teoriji da razlozi za unošenje protivpravnosti, kao konstitutivnog

¹⁴ Ljubiša Jovanović, *op cit.*, str. 60. i 67.

¹⁵ Igor Vuković, *op. cit.*, str. 101

¹⁶ Zoran Stojanović, Tedencije u savremenoj nauci krivičnog prava i neka pitanja našeg materijalnog krivičnog zakonodavstva, Intermex, Beograd, str. 22.

¹⁷ Ljubiša Lazarević, Kritički osvrt na neka rešenja u Krivičnom zakoniku Srbije, Pravni život, Beograd, br. 9/06, str. 6 i 7; Bora Čejović, Osnovi isključenja protivpravnosti krivičnoga dela, Intermex, Beograd, 2005. str. 89.

¹⁸ Zoran Stojanović, Osnovne karakteristike Predloga krivičnog zakonika Srbije, Savetovanje Srpskog udruženja za krivično pravo, Kopaonik, 2004. god. materijali sa Savetovanja, str. 10.; Marinka Cetinić, *op.cit.*, str. 335.

elementa, u opšti pojam krivičnog dela jesu upravo osnovi isključenja protivpravnosti, pa bi se elemenat protivpravnosti u tom pojmu mogao odrediti u negativnom smislu kao odsustvo osnova koji isključuje protivpravnost.¹⁹

Krivica

Kao što smo videli, krivica, na osnovu člana 14. stav 1. KZ, predstavlja jedan od četiri neophodna elementa u opštem pojmu krivičnog dela. Bez postojanja ovog elementa nema ni krivičnog dela. Zato je u članu 2. KZ koji nosi naslov „Nema kazne bez krivice“ i utvrđeno: kazna i mere upozorenja mogu se izreći samo učinioocu koji je kriv za učinjeno krivično delo, a u članu 14. stav 2. KZ da nema krivičnog dela ukoliko je isključena protivpravnost ili krivica iako stoje sva obeležja krivičnog dela određena zakonom.

Sam institut krivice posebno je određen u članu 22. KZ na sledeći način:

1. Krivica postoji ako je učinilac u vreme kada je učinio krivično delo bio uračunljiv i postupao sa umišljajem, a bio je svestan ili je bio dužan i mogao biti svestan da je njegovo delo zabranjeno.
2. Krivično delo je učinjeno sa krivicom i ako je učinilac postupio iz nehata, ukoliko zakon to izričito predviđa.

Proizilazi da je prihvaćeno psihološko-normativno shvatanje krivice.

Smatramo da je rešenje pitanja krivice uspešno i pravilno rešeno i da i to pitanje predstavlja deo korpusa usklađenih normi sa standardima koji važe u Evropskoj zajednici i krivičnom zakonodastvu zemalja članica.

Jedna od prepereka da se i u ranijem krivičnom zakonu prihvati mešovita, psihološko-normativna teorija krivice, bilo je rešenje instituta pravne zablude prema kojem ni neotklonjiva pravna zabluda ne isključuje krivicu. To je, međutim, relikat koga gotovo da nema u savremenom krivičnom zakonodavstvu s obzirom da predstavlja ne samo povredu principa krivice, već i principa pravne države. Ne može se nekome uputiti prekor i izreći krivična sankcija zato što je prekršio određenu normu onda kada on, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, ni na koji način nije mogao da zna za tu normu. Usvajanjem nove koncepcije u pogledu pravne zablude, Krivični zakonik rešava taj problem.²⁰

Rešenje instituta krivice i pravne zablude u KZ je usklađeno sa rešenjem istovetnih instituta u Rimskom statutu međunarodnog krivičnog suda.²¹

¹⁹ Zoran Stojanović, *Krivično pravo opšti deo*, Beograd 2005. str. 138.

²⁰ Zoran Stojanović, *ibidem*, str. 159.

²¹ Vidi bliže čl. 30 i 32. Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda.

Sadržaj krivice

U ranijem delu rada smo već ukazali na činjenicu da je donošenjem novog Krivičnog zakonika Republike Srbije na drugačiji način određen pojam krivičnog dela. To je uslovalo i promene u nizu instituta opšteg dela krivičnog prava, a posebno kod krivice. Krivica se sada shvata na dvojaki način: 1) kao subjektivni element pojma krivičnog dela bez čijeg postojanja nema uopšte krivičnog dela i 2) kao osnov za primenu kazne i druge krivične sankcije. U određivanju pojma krivice sada je prihvaćeno psihološko-normativno shvatanje, što je dovelo i do promena u statusu i značaju neuračunljivosti, odnosno pravne zablude učionica koji sada predstavljaju osnove isključenja krivice, odnosno subjektivne osnove isključenja krivičnog dela.²²

Novina u Krivičnom zakoniku jeste i to što se kod osnova koji isključuju postojanje krivičnog dela po osnovu krivice koristi ista formulacija kao i kod osnova koji isključuju postojanje krivičnog dela po osnovu protivpravnosti jer zakonodavac i kod neuračunljivosti i kod neotklonjive stvarne i pravne zablude koristi formualciju: „nije krivično delo ono delo...“.²³

Iznetim stanovištima u pravnoj teoriji su već izneta kritička zapažanja u kojima se između ostalog ukazuje da je sa pravom primećeno, da gramatičkim i logičkim tumačenjem odredaba iz člana 22. KZ proizilazi da nema krivičnog dela ako ga je učinilo neuračunljivo lice ili uračunljivo lice koje nije postupalo sa umišljajem ili iz nehata (vinost).²⁴

Ovakvo rešenje otvara nekoliko dilema sa teoretskog i praktičnog značaja. Prvo, kakva je situacija kada ostala obeležja ostvari lice koje nije uračunljivo? Proizilazi da nema krivičnog dela jer je isključena skrivljenost. Ako se pođe od opšteprihvaćenog stanovišta da je krivično delo pretpostavka za primenu svake krivične sanacije, šta je onda osnov za primenu odgovarajućih mera bezbednosti prema neuračunljivom učioniocu? Prema članu 81. Krivičnog zakonika, mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi može se izreći uračunljivom licu koje je izvršilo protivpravno delo predviđeno u zakonu kao krivično delo u čiji pojam ne ulazi krivica. Tako su konstituisana dva opšta pojma krivičnog dela: jedan koji obuhvata protivpravnost, određenost dela u zakonu i krivicu, i drugi koji ima samo dve komponente – protivprav-

²² Prof. dr Dragan Jovašević, Krivica u novom Krivičnom zakoniku Republike Srbije, Sudska praksa, Beograd, br. 7–8/06, str. 3.

²³ Novica Peković, Opšti pojam krivičnog dela u novom Krivičnom zakoniku i sudska praksa, Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, br. 3, Beograd, 2007, str. 128.

²⁴ Ljubiša Lazarević, Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije, Beograd, 2006. godine, str. XXIII i XXIV; Zoran Stojanović, Krivično pravo opšti deo, Beograd, str. 312. Bora Čejović, Novi aspekti subjektivnog elementa krivičnog dela Intermex, 2006, str. 87; Ljubiša Lazarević, Kritički osvrt na neka rešenja u Krivičnom zakoniku Srbije, Pravni život br. 9/06, Beograd, str. 7.

nost i određenost dela u zakonu. Reklo bi se jedan objektivno-subjektivni i drugi – često objektivni.

Izneti kritički stavovi nisu prihvatljivi. Naime, osnovno postavljeno pitanje, **ako se pođe od opšte prihvaćenog stanovišta da je krivično delo pretpostavka za primenu svake krivične sankcije**, šta je onda osnov za primenu odgovarajućih mera bezbednosti prema neuračunljivim licima?

Činjenica je da je KZ SRJ i onda kada je delo učinjeno od strane neuračunljivog učionicoa govori o krivičnom delu što je neprihvatljivo. To je stvaralo utisak da se činio ustupak objektivnom pojmu krivičnog dela.

Kod neuračunljivosti nema krivice, **neuračunljivo lice ne može učiniti krivično delo, već samo protivpravno delo koje odgovara zakonskom opisu nekog krivičnog dela** pa je stoga, kako to i čine evropska zakonodastva, takva formulacija je prihvatljivija iako legislativno tehnički komplikovanija. S obzirom na to da neuračunljiva lica ne čine krivično delo, u nekim stranim zakonodavstvima postoje rešenja prema kojima se na njih i ne mogu primeniti krivične sankcije, već ako je reč o opasnim licima prinudne mere čuvanja i lečenja, ili upravo – zdravstvene mere.²⁵

Ovakvo rezonovanje je u potpunom skladu sa rešenjima ugrađenim u čl. 1. i 2. KZ što se očigledno previđa u iznetim kritičkim opservacijama na postavljeno pitanje. Naime, predviđene mere bezbednosti su oblikovane tako da odgovaraju specifičnim situacijama u kojima predstavljaju pogodniji oblik reakcije od kazne (ili samo kazne) koja u tim specifičnim slučajevima nije adekvatna krivična sankcija ili sama nije dozvoljena za postizanje preventivnih ciljeva.

S obzirom na to da su pre svega vezane za ličnost učinioaca, mere bezbednosti nisu, kao što je to slučaj sa kaznom, predviđene kod pojedinih krivičnih dela već se primenjuju na osnovu odredaba opšteg dela KZ. U vezi sa tim je i pitanje primene načela legaliteta u odnosu na mere bezbednosti. I pored spomenute specifičnosti, načelo legaliteta, nema sumnje, važi i u odnosu na mere bezbednosti. I KZ izričito propisuje da nikome ne može biti izrečena ne samo kazna, već i druga krivična sankcija (što znači i mera bezbednosti) za delo koje, pre nego što je učinjeno, nije zakonom bilo određeno kao krivično delo, tako da mu se može izreći samo ona kazna ili druga krivična sankcija koja je bila propisana pre nego što je krivično delo učinjeno (član 1).²⁶

Pri svemu iznetom valja ukazati da se od strane kritičara rešenja unetog u član 81. i 82. KZ previđa rešenje ugrađeno u odredbu člana 2. tačka KZ koje glasi: „**kazna i mere upozorenja** mogu se izreći samo učinioocu koji je kriv za učinjeno krivično delo“. Upravo iz ovakvog rešenja proizilazi osnov za mogućnost izricanja mera bezbednosti s obzirom da njihovo izricanje nije obuhvaćeno odredbom člana 2. KZ, tako da se one mogu izreći i licu koje nije krivo za učinjeno krivično

²⁵ Zoran Stojanović, *op. cit.*, 311.

²⁶ Zoran Stojanović, *Krivično pravo, opšti deo*, Beograd, 2005, str. 176.

delo, a to znači upravo za neuračunljivo lice. Da bi se to i pravno tehnički potenciralo u čl. 81. i 82. KZ je i ugrađeno specifično rešenje: ako su ispunjeni uslovi iz stava 1. člana 81. i člana 82. sud će izreći obavezno lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi učiniocu **koji je u stanju neuračunljivosti učinio protiv pravno delo predviđeno zakonom kao krivično delo.**

Iz ovakvog rešenja proizilazi da je konkretno krivično delo iz stava 1. člana 81. i 82. KZ faktički izvršeno ali se ne radi o krivičnom delu na strani neuračunljivog lica s obzirom da upravo zbog neuračunljivosti kod njega nema i elementa krivice, pa prema tome ni krivičnog dela.

Istovetni, izneti razlozi opovrgavaju i navedeni kritički stav u pogledu nemogućnosti odgovornosti saučesnika u izvršenju krivičnog dela od strane neuračunljivog lica.

Naime, i kod rešenja ovog pitanja treba prevashodno imati u vidu rešenje ugrađeno u odredbu člana 81. stav 1. i 82. stav 1. KZ da se radi o učiniocu koji je učinio krivično delo, što uključuje i mogućnost saučesnika da učini konkretno krivično delo za koje će odgovarati učinilac koje je takvo krivično delo učinio u stanju bitno smanjene uračunljivosti, što znači da će saučesnik moći odgovarati za isto krivično delo učinjeno i od strane neuračunljivog učinioca koji je u smislu člana 81. i 82. stav 2. učinio protivpravno delo predviđeno u zakonu kao krivično delo pod uslovima predviđenim u člana 81. stav 1. i 82. stav 1. KZ.

Valja imati u vidu i kritički stav izražen u pravnoj teoriji na rešenje instituta pravne zablude, odnosno sile ili pretnje sa postavljenim pitanjem da li one isključuju krivicu, odnosno krivično delo u celini, jer navodno zakonodavac nije u tom pogledu dosledan i u nizu rešenja razdvaja krivično delo i krivicu: tako npr. u čl. 2. određeno je da se kazne i mere upozorenja mogu izreći samo učiniocu koji je kriv „za učinjeno krivično delo“ dakle razdvajaju se delo i krivica. A u članu 38. i 39. Zakonika i dalje se upotrebljava termin krivična odgovornost.

Naime, u članu 38. i 39. KZ ne upotrebljavaju se termini krivična odgovornost već termini krivica.

Stvarna zabluda

Stvarna zabluda predstavlja drugi osnov koji isključuje postojanje krivice, pa prema tome i postojanje krivičnog dela. Ovakvo, sasvim novo rešenje stvarne zablude je, takođe, normalna i nužna posledica novog rešenja pitanja krivice, nasuprot ranijem rešenju krivične odgovornosti.

Naime, prema članu 16. OKZ stvarna zabluda je predstavljala osnov koji isključuje krivičnu odgovornost.

Novi KZ ne poznaje više krivičnu odgovornost već samo krivicu. Prema odredbama člana 22. stav 1. KZ krivica, između ostalog, postoji ako je učinilac u vreme kada je učinio krivično delo **postupao sa umišljajem**, a prema odredbi čl.

22. stav 2. KZ krivično delo je učinjeno sa krivicom, iako je učinilac postupao iz nehata, ukoliko zakon to izričito predviđa.

Stvarna zabluda o biću krivičnog dela i o osnovu koji isključuje protivpravnost (delo malog značaja, nužna odbrana i krajnja nužda), uvek isključuje umišljaj. Neotklonjiva stvarna zabluda, bez obzira da li se radi o biću krivičnog dela ili o nekom od osnova koji isključuju protivpravnost, isključuje i umišljaj i nehat, pa stoga predstavlja osnov koji isključuje krivicu, i na taj način, u smislu čl. 14. stav 2. KZ i krivično delo.

Delo učinjeno u neotklonjivoj stvarnoj zabludi nije krivično delo (član 28. stav 1. KZ). Neotklonjiva stvarna zabluda postoji onda kada učinilac nije bio dužan i nije mogao da izbegne zabludu u pogledu neke stvarne okolnosti koja predstavlja obeležje krivičnog dela, ili u pogledu neke okolnosti koja bi, da je zaista postojala, činila delo dozvoljenim (član 28. stav 2. KZ). Ovu zakonsku odredbu treba tumačiti tako da učinilac nikako u konkretnoj situaciji nije mogao imati pravilnu predstavu o nekoj stvarnoj okolnosti koja čini zakonsko obeležje krivičnog dela, ili o stvarnoj okolnosti koja bi bodila isključenju protivpravnosti.²⁷

Ukoliko pogledamo institut stvarne zablude u uporednom pravu, naići ćemo na različita rešenja. Naime, sva ona zakonodastva koje su zadržala institut krivične odgovornosti u smislu kako je taj institut bio poznat u KZ SFRJ (Federacija BiH, Makedonija i Slovenija) su na identičan način rešila pitanje stvarne zablude i to na istovetan način kako je institut stvarne zablude bio rešen i u KZ SFRJ.

Znači i u KZ Federacije BiH, Makedonije i Slovenije se institut stvarne zablude rešava na sledeći način: Nije krivično odgovoran učinilac koji u vreme izvršenja krivičnog dela nije bio svestan nekog njegovog zakonom određenog obeležja, ili koji je pogrešno smatrao da postoje okolnosti prema kojima bi, da su one stvarno postojale, to delo bilo dozvoljeno.

Ako je učinilac bio u zabludi usled nehata, krivično je odgovoran za krivično delo učinjeno iz nehata kad zakon i za takvo delo određuje krivičnu odgovornost.

KZ Hrvatske koji ne poznaje pojam krivične odgovornosti već krivicu (krivnju) pitanje stvarne zablude rešava u članu 47. na sledeći način: „Nije kriv počinitelj koji u vreme počinjenja kaznenog djela nije bio svestan nekog njegovog zakonom određenog obeležja“.

Ako je počinitelj bio u zabludi o zakonskim obeležjima kaznenog djela propisuje kažnjavanje i za nehaj.

Naime kaznenog djela iako je njegova zakonska obilježja počinitelj ostvario s namjerom, ako je u vrijeme počinjenja djela potešno smatrao da postoje okolnosti prema kojima bi djelo bilo dozvoljeno da su one stvarno postojale.

Ako je počinitelj bio u zabludi o okolnostima koje isključuju protivpravnost iz nehata, kaznit će se za počinjenje kaznenog djela kad zakon za to djelo propisuje kažnjavanje i za nehaj.“

²⁷ Zoran Stojanović, *ibidem*, str. 180.

Dakle, proizilazi da neotklonjiva stvarna zabluda predstavlja osnov koji isključuje krivicu, ali ne i krivično delo kako je ovo pitanje rešeno u KZ Srbije.

Prema KZ Hrvatske otklonjiva zabluda predstavlja osnov za ublažavanje kazne, a prema KZ Srbije kod otklonjive stvarne zablude (zablude usled nehata) postojaće krivično delo učinjeno iz nehata, **ali samo kad zakon takvo krivično delo predviđa.**

Prema svemu iznetom, ne možemo a da ne ovom mestu ne ukažemo na jedno jedinstveno rešenje u KZ Srbije koje se tiče osnova isključenja krivice kod neotklonjive zablude.

Naime, u članu 38. stav 3. je utvrđeno: „**isključena je krivica odgovornog urednika, odnosno lica koje ga zamenjuje ukoliko je bio u neotklonjivoj zabludi u pogledu neke od okolnosti navedenih u stavu 2. tač. 1–3 ovog člana**“.

Pravna zabluda

Pravna zabluda predstavlja treći Krivičnim zakonikom Srbije predviđeni osnov koji isključuje postojanje krivice. To je sasvim novo rešenje koje, kao takvo, predstavlja, sa jedne strane posmatrano, usklađivanje sa rešenjima istog pitanja u većini krivičnih zakona (zakonika) zemalja Evropske unije, a sa druge strane predstavlja adekvatan odraz napuštanja od strane zakonodavca arhaičnog psihološkog shvatanja vinosti i prihvatanja mešovite normativno-psihološke teorije. Naime, prema ovoj teoriji kod neotklonjive pravne zablude učiniocu se ne može uputiti prekor za učinjeno delo, usled čega na njegovoj strani nema krivice, kao jednog od četiri bitna elementa pojma krivičnog dela, pa stoga nema ni krivičnog dela.

Delo koje je učinjeno u neotklonjivoj pravnoj zabludi nije krivično delo (član 29. stav 1. KZ). Pravna zabluda je neotklonjiva ako učinalac nije mogao i nije bio dužan da zna da je njegovo delo zabranjeno (član 29. stav 2. KZ). Tu nedostaje krivica kao obavezan element krivičnog dela. Nje nema zato što kod učinioca nje mogla postojati svest o protivpravnosti koja je konstitutivni deo krivice. To znači da je za postojanje neotklonjive pravne zablude potrebno utvrditi da učinilac nije bio dužan i nije mogao da zna da je njegovo delo zabranjeno. Pošto je stvarna ili moguća svest o protivpravnosti samostalna komponenta krivice, njeno postojanje ili odsustvo nema bilo kakvog značaja za utvrđivanje umišljaja (ili nehata).²⁸

Institut pravne zablude je, takođe, na različite načine rešen u uporednom pravu zemalja nastalih nakon raspada SFRJ.

U KZ Federacije BiH, faktički, samo neotklonjiva pravna zabluda predstavlja osnov za blaže kažnjavanje ili pak, za oslobođenje od kazne. Naime, prema

²⁸ Ljubo Bavcon, Uvodna pojašnjenja, KZ RS (1994), str. 39.

članu 40. KZ Federacije BiH „učinitelj krivičnog djela koji iz opravdanih razloga nije znao da je to djelo zabranjeno, može se blaže kazniti ili osloboditi od kazne“.

KZ Slovenije i Makedonije identično rešavaju ovo pitanje tako što utvrđuju da neotklonjiva pravna zabluda (**ako učinilac iz opravdanih razloga nije znao**), otklanja krivičnu odgovornost.

U članu 46. Kaznenog zakona Hrvatske je pitanje pravne zablude rešeno na sledeći način: „nije kriv počinitelj koji iz opravdanih razloga (neotklonjiva pravna zabluda) nije znao i nije mogao znati da je djelo zabranjeno. Ako je zabluda bila otklonjiva, počinitelj se može blaže kazniti. Zabluda se neće smatrati otklonjivom ako bi svatko pa i počinitelj mogao lako spoznati protupravnost djela, ili ako se radi o počinitelju koji je s obzirom na svoje znanje, zanimanje ili službu bio dužan upoznati se s odgovarajućim propisom“.

Prema tome kazneni zakon Hrvatske pravnu zabludu opredeljuje kao zabludu o protivpravnosti dela.

Uparednim sagledavanjem rešenja pitanja pravne zablude u zemljama Evropske unije može se osnovano zaključiti da romanski (francuski i italijanski) pravni sistemi opredeljuju pravnu zabludu kao nepoznavanje prava odnosno zakona, dok germanski sistem (austrijski i nemački) i sistemi koji su sledili, pravnu zabludu definišu kao zabludu o zabranjenosti odnosno zabludi o protivpravnosti radnje. Savremeni pravni sistemi usvajaju rešenje po kome opravdana i neotklonjiva pravna zabluda isključuje krivnju, odnosno, krivičnu odgovornost. Izuzetak od predstavljenih zakona čini talijanski krivični zakonik koji ostaje kod klasičnog uređenja, to jest – nepoznavanje zakona škodi. Međutim i u Italiji je Ustavni sud svojom presudom prihvatio savremeno stanovište da neotklonjiva pravna zabluda isključuje krivnju. Između klasičnog i savremenog razumevanja nalazi se švajcarski krivični zakon gde pravna zabluda ne isključuje krivnju odnosno krivičnu odgovornost, a dopušta ublažavanje i čak oslobađanje od kazne ako je učinilac izvršio delo u opravdanoj pravnoj zabludi.

I na kraju ovog dela složili bismo se sa jednim veoma pronicljivim mišljenjem iznetim u teoriji u vezi razlikovanja stvarne i pravne zablude: „Uprkos razlika između stvarne i pravne zablude moguće je složiti se sa stanovištem da je u savremenom krivičnom pravu značajnije praviti razliku između otklonjive, odnosno neopravdane i neotklonjive, odnosno opravdane zablude, nego između stvarne i pravne zablude“.

Nije na odmet ukazati i na to da i Rimski statut međunarodnog krivičnog suda²⁹ rešava pitanje stvarne i pravne zablude u članu 32. koji nosi podnaslov Greška u činjenici ili greška u pravu na sledeći način:

1. Greška u činjenici će biti osnov za isključenje krivične odgovornosti samo ako negira duševni element koji zločin zahteva.

²⁹ Usvojen na Dilmatskoj Konferenciji Ujedinjenih Nacija opunomoćenoj za osnivanje Međunarodnog krivičnog suda 17. jula 1998.

2. Greška u pravu vezana je za to da li je određeni tip ponašanja – zločin u nadležnosti Suda, koji neće biti osnov za isključivanje krivične odgovornosti. Greška u pravu, ipak, može biti osnov za isključenje krivične odgovornosti, ako negira duševni element koji takav zločin zahteva, ili onako kako je određeno u članu 33.

Krivica i protivpravnost

Prema članu 22. KZ Krivica postoji ako je učinilac u vreme kada je učinio krivično delo bio uračunljiv i postupao sa umišljajem, **a bio je svestan ili je bio dužan i mogao biti svestan da je njegovo delo zabranjeno.**

Krivično delo je učinjeno sa krivicom i ako je učinilac postupio iz nehata, ukoliko zakon to izričito predviđa.

Ovakvim sasvim novim rešenjem instituta krivice učinjen je ogroman korak u krivičnom pravu radi prevazilaženja očigledno, danas, već, arhaične odredbe ignorantia, iuri, nocet u skladu sa normativnim, pa i psihološko normativnim shvatanjem pojma krivice.

Ali ovakvo sasvim novo rešenje stvorilo je, već u teoriji krivičnog prava niz novih pitanja.

Kao prvo, polazeći od navedene definicije krivice iz koje proizilazi da je za njeno postojanje neophodna i svest da je delo zabranjeno konstatovano je u teoriji da to znači da je učinilac bio svestan (ili bio dužan i mogao da bude svestan da je njegovo delo upravo predviđeno u Krivičnom zakoniku kao krivično delo) ili drugačije rečeno da je takvo delo kažnjivo po Krivičnom zakoniku.

Pri tom se polazi od stanovišta da se obično pod svešću o zabranjenosti dela podrazumeva svest o protivpravnosti dela.

Takav zaključak proizilazi iz odredaba Krivičnog zakonika koje se odnose na pravnu zabludu. Naime, pravna zabluda je u dosadašnjem krivičnom zakonodavstvu predstavljala fakultativni osnov za blaže kažnjavanje, ako je reč o neotklonjenoj pravnoj zabludi. Zakonik joj sada pridaje neuporedivo veći značaj; ona je osnov za isključenje krivice, a time i krivičnog dela. To znači da je za postojanje dela potrebna i svest o protivpravnosti, tako da nema dela ako učinilac „nije mogao i nije bio dužan da zna da je delo zabranjeno“. To praktično znači da sada sud mora, u svakom konkretnom slučaju da utvrđuje da li je kod učinioca, pored svesti o stvarnom značju dela (svest o stvarnim obeležjima), postojala i svest o protivpravnosti, odnosno da je reč o delu koje je zabranjeno.³⁰

Sa iznetim konstatacijama se ne možemo složiti. Naime, u krivično pravnoj doktrini većine evropskih zemalja, se smatra da je prevaziđen ranije prisutan spor o tome da li je, da bi se smatralo da je učinilac učinio krivično delo sa svešću o protivpravnosti bilo porebno utvrditi pored svesti o materijalnoj protivpravnosti

³⁰ Bora Čejović, Novi aspekti subjektivno krivičnog dela, Intermex 2006, Beograd, str. 96 Ljubiša Lazarević, Komentar Krivičnog zakonika Srbije, Beograd, 2006, str. XXIV.

i svest o formalnoj protivpravnosti, drugim rečima: svest o društveni štetnosti ili nemoralnosti kao takva još nije svet o protivpravnosti, ali može se smatrati okolnošću, koja indicira, da je bila učiniočeva pravna zabluda otklonjiva. Sa druge strane zahtev, prema kojem mora predmet sveti o protivpravnosti obuhvatiti i svest o pravnoj zabranjenosti radnje, ne znači, da mora učinilac poznavati konkretnu suštinu pravnog pravila koje krši, nego je dovoljna već učiniočeva laička svest, da čini nešto pravno zabranjeno.

Nadalje, prema većinskom mišljenju ne traži se, da je učinilac bio svestan kažnjivosti svoje radnje, nego je dovoljna i svest o kršenju propisa koji pripada nekoj drugoj pravnoj grani (npr. građanskom ili upravnom pravu).

Prema tome, svest o društvenoj štetnosti dela, sama za sebe još nije svest o protivpravnosti. Za svest o protivpravnosti potrebna (je barem) učiniočeva laička svest o tome da čini nešto pravno zabranjeno³¹.

Mesto svesti o protivpravnosti u opštem pojmu krivičnog dela

Stvarna ili moguća svest o protivpravnosti predstavlja samostalnu komponentu krivice i njeno postojanje ili odsustvo nema bilo kakvog značaja za utvrđivanje umišljaja (ili nehatata). Danas je u tom pogledu opšte prihvaćena teorija krivice, dok je ranija teorija umišljaja (koja je svest o protivpravnosti unosila u umišljaj) gotovo sasvim napuštena.³²

Teorija krivice svest o protivpravnosti tretira samostalnom sastavnicom krivice od koje umišljaj nije zavisao. Za nehatna kao i za umišljajna krivična dela dovoljna je već potencijalna svest o protivpravnosti (svest koju učinilac nije imao ali bi je mogao i bio dužan imati). Da bi se izbegla preterana strogost, teorija krivice ipak dopušta ublažavanje kazne u slučaju, da je učinilac izvršio delo samo sa potencijalnom svešću o protivpravnosti. U skladu sa polaznim tačkama teorije krivice, stvarna i pravna zabluda imaju različite učinke: pravna uvek isključuju umišljaj, druga je bez uticaja na umišljaj, a krivicu isključuje samo ako je neotklonjiva. Za teoriju krivice 1975. godine opredelio se Nemački KZ, a iste godine je Nemački Ustavni sud presudio, da razlikovanje između učinka stvarne i pravne zablude, kojeg donosi ovo rešenje, nije protivustavno. I na doktrinarnoj razini prevladalo je stajalište, da je ovakvo rešenje protivno pravno-politički utemeljeno.³³

Protivpravnost kao treći element sadržan u opštem pojmu krivičnog dela znači da neko ponašanje koje sadrži sve elemente propisane u zakonskom opisu

³¹ Matijaš Ambrož, Predmet svesti o protivpravnosti i njezino mesto u okviru krivice, Intermex 2005. str. 352; i isti pisac, Otklonjivost pravne zablude o protivpravnosti, Pravni život, Beograd, br. 9/04, str. 836–839.

³² Zoran Stojanović, Krivično pravo opšti deo, Beograd, 2005, str. 180.

³³ Matijaš Ambrož, Predmet svesti o protivpravnosti i njezino mesto u okviru krivice, Intermex, 2005, str. 357–358.

bića krivičnog dela je istovremeno i protivpravno. Izuzetno, protivpravnost može biti isključena zbog čega bi delo iako je u zakonu određeno kao krivično delo izgubilo karakter krivičnog dela. Razlozi za unošenje protivpravnosti kao konstitutivnog elementa u opšti pojam krivičnog dela jesu upravo osnovi isključenja protivpravnosti. I sudska praksa u odnosu na ovaj element mogla bi da se kreće u pravcu negativne konstatacije da nema osnova koji isključuju protivpravnost. To dalje znači da ako neko delo ispunjava sva obeležja bića krivičnog dela, ono će po pravilu, biti i protivpravno. Prema tome ta konstatacija protivpravnosti se pretpostavlja i samo u slučaju postojanja nekog od osnova koji isključuju protivpravnost oni se moraju utvrđivati.³⁴

Zaključna razmatranja

Činjenica je da je u novodonetom Krivičnom zakoniku Republike Srbije ugrađeno sasvim novo rešenje opšteg pojma krivičnog dela. U međuvremenu, od donošenja novog Krivičnog zakonika pa do danas iznete su u našoj naučnoj i stručnoj literaturi mnogobrojne primedbe na novo rešenje opšteg pojma krivičnog dela koje su bile predmet razmatranja u ovom radu i koje nisu prihvaćene zbog iznetih razloga u radu.

Zakonodavac se ispravno opredelio za objektivno-subjektivni opšti pojam krivičnog dela, za razliku od ranijeg krivičnog zakonodavstva koje je sadržalo materijalno – formalnu definiciju opšteg pojma krivičnog dela prema kojoj se krivično delo smatralo društveno opasnim delom koje je zakonom određeno kao krivično delo i čija su obeležja određena zakonom, dok je protivpravnost lica izostavljena, kao i subjektivni element krivice.

Nova objektivno subjektivna koncepcija opšteg pojma krivičnog dela je, kako to proizlazi iz rada, potpuno ispravna i kao takva prihvatljiva iz više prisutnih razloga. Pre svega, ista je usklađena sa savremenom teorijom krivičnog prava dominantnom u zemljama Evropske unije na koji način je postignut jedan od ciljeva kojima se teži.

U istom smislu, valja istaći, da savremeno shvatanje četiri neophodna elementa u opštem pojmu krivičnog dela sadržanoj u odredbi člana 14. KZ podrazumeva i značaj redosleda istih, imajući tu u vidu, pre svega činjenicu da se i u sudskoj praksi, kod rešavanja pojedinih konkretnih predmeta uvek mora polaziti od prvog elementa – radnje (dela) da bi se krivični postupak okončao sa utvrđenjem četvrtog, poslednjeg elementa – krivice. I treće potpuno je, takođe ispravno postupljeno izostavljanjem ranijeg elementa opšteg pojma krivičnog dela – društvene opasnosti s obzirom da je taj element napušten i u svim drugim zemljama Evropske unije, a i sa razloga bliže iznetih u ovom radu.

³⁴ Novica Peković, *op. cit.*, str. 127–128.

Zbog svih iznetih razloga proizlazi osnovan zaključak da je nova definicija opšteg pojma krivičnog dela pravilno utvrđena u novom Krivičnog zakoniku Srbije i da će, kao takva, doprineti odgovarajućoj primeni u svakodnevnoj sudskoj praksi, sa napomenom da je ista i do sada, u ovom kratkom periodu njene primene, dala zadovoljavajuće rezultate.

Prof. Miroslav Vrhovšek, Ph.D.

***Determination of the notion of criminal offence
according to the criminal code of Serbia***

A b s t r a c t

The new Criminal Code of the Republic of Serbia introduces a new general notion of criminal offence. From the moment of entering into force of the new Criminal Code until present date, many comments have been made in our professional literature with reference to new general notion of criminal offence. Those comments were under consideration and were not accepted, due to reasons set forth in this article.

Legislator opted for objectively-subjectively general notion of criminal offence, unlike previous criminal legislation which opted for the definition of criminal offence more in material and formal terms and defined criminal offence as „anti-social behavior, set forth by the law as criminal offence“. Subjective element of culpability was omitted.

New objectively-subjectively general notion of criminal offence is correct and acceptable due to many reasons. First of all, it is in line with current criminal theory dominant in many European Union member states.

Secondly, Article 14 of the new Serbian Criminal Code comprises four necessary elements of general notion of criminal offence, and, at the same time, put them in a hierarchy that is accepted in judicial practice in resolving concrete criminal cases. Lastly, it is in line with EU theory and practice to omit previously recognized element of criminal offence – anti-social behavior.

Due to given reasons, new definition of general notion of criminal offence is included and recognized correctly in new Criminal Code of Serbia, and, for sure, will make contributions to future development of judicial practice. It has already, in a very short period of its implementation, given satisfactory results.

Key words: definition of the concept of crime, new Serbian Criminal Code, differences between the concepts of criminal act today and before.

Literatura

1. Ljubiša Jovanović, Određivanje pojma krivičnog dela, *Jugoslovenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, br. 3/1087, str. 53.
2. Ljubiša Lazarević, Kritički osvrt na neka rešenja u Krivičnom zakoniku Srbije, *Pravni život*, Beograd, br. 9/2006, str. 6.
3. Ljubiša Lazarević, Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije, *Savremena administracija*, Beograd, 2006. str. XXII;
4. Bora Čejović, Načelo legaliteta u Krivičnom zakoniku Srbije, *Intermex*, 2004, str. 89.
5. Krivični zakonik Republike Srbije, Sl. Gl. RS., br. 85/05 od 14.10.05. stupio na snagu 01.01.2006. godine.
6. Zoran Stojanović, Krivično pravo opšti deo, IX izdanje, Beograd, 2005, str. 95.
7. Dragan Jovašević, Osnovne karakteristike novog krivičnog zakonodavstva Republike Srbije, *časopis Sudska praksa*, Beograd, br. 10–11/05, str. 46.
8. Zoran Stojanović, Nove tendenciji u savremenoj nauci krivičnog prava i neka pitanja našeg materijalnog krivičnog zakonodavstva, *Intermex*, Beograd, 2005, str. 21.
9. Marinka Cetinić, Dva sistema krivičnog prava, *Evro-kontinentalno, Anglo-sakasonskopravo*, *Pravni život*, Beograd, br.9/06. str. 335.
10. Zoran Stojanović, tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i neka pitanja našeg materijalnog krivičnog zakonodavstva, *Intermex*, Beograd, str. 22.
11. Bora Čejović, Osnovi isključenja protivpravnosti krivičnog dela, *Intermex*, Beograd, 2005, str. 89.
12. Zoran Stojanović, Osnovne karakteristike Predloga krivičnog zakonika Srbije, *Savetovanje Srpskog udruženja za krivično pravo*, Kopaonik, 2004. god. Materijali sa savetovanja, str. 10.
13. Dragan Jovašević, Krivica u novom Krivičnom zakoniku Republike Srbije, *Sudska praksa*, Beograd, br. 7–8/06. str. 3.
14. Novica Peković, Opšti pojam krivičnog dela u novom Krivičnom zakoniku i sudska praksa, *Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije*, br.3, Beograd, 2007, str. 128.
15. Lubo Bavcon, Uvodna pojasnila, KZ RS (1994), str. 39.
16. Matijaš Ambrož, Predmet svesti o protivpravnosti i njezino mesto u okviru krivice *Intermex* 2005. str. 352.